

## Informace o sovětském časopise EKO

V Sovětském svazu se každoročně vydává množství odborných knih zabývajících se společenskou problematikou a vychází značný počet periodik vztahujících se k tomuto tématu. V Novosibirsku vychází u nás ne příliš známý časopis *EKO — Ekonomika a organizace průmyslové výroby*, který je vydáván Sibiřským oddělením Akademie věd SSSR. V redakční radě jsou vynikající sovětské vědci, pracující převážně v ústavech Sibiřského oddělení Sovětské akademie věd. Mnozí z nich jsou svými pracemi známi i u nás, např. E. G. Antosenkov, R. N. Jevstignejev, D. D. Moskvín či A. G. Aganbegjan, který je současně hlavním redaktorem časopisu. EKO existuje čtvrtý rok a za tuto dobu uveřejnil okolo 500 statí, rozhovorů a dopisů. Autory jsou především vědečtí pracovníci i řídicí pracovníci průmyslových závodů, straničtí funkcionáři, novináři.

Časopis je určen širokému okruhu pracujících a vědeckotechnickým pracovníkům na závodech, ekonomům, přednášejícím i studentům vysokých škol ekonomického zaměření, vědeckovýzkumným pracovníkům, plánovačům a projektantům různých organizací, tedy všem, kteří se zabývají současnými ekonomickými problémy.

Časopis systematicky publikuje materiály pro školy a kroužky ekonomického vzdělávání. Na jeho stránkách se řeší otázky integrace vědy a výroby, časopis se zabývá problematikou hospodářské reformy, směry a tendencemi vědeckotechnického rozvoje, sociálně ekonomickými problémy, problémy práce a spolu s tím i ekonomicko-matematickými metodami a optimalizací výroby. Uvádí problémové okruhy i výsledky z oblasti sociálního plánování a metod řízení, dále statistické údaje, pojednává o organizaci průmyslové výroby v cizině, o ekonomické praxi. V časopise je vymezeno místo recenzí a informací o nejlepších knihách, které byly v oblasti ekonomiky vydány v probíhajícímu roce, i dopisům čtenářů.

Protože je časopis určen širokému okruhu čtenářů, kteří se zajímají o současné problémy ekonomické teorie a praxe, snaží se redakce udržovat s nimi stálý kontakt. Jednou z forem tohoto spojení je právě zavedená rubrika *Dialog se čtenářem*, v níž redakce hodlá vést diskusi se čtenáři o problémech jim blízkých podle jejich profese a zájmů. Nadhozené diskusní otázky jsou předkládány vědcům a praktikům a tvoří tak základ rozsáhlé a plodné diskuse.

Mezi podobně zaměřenými časopisy vydávanými v SSSR EKO jako jediný pravidelně publikuje materiály o ekonomice dalších socialistických zemí. Byly to již statí o ekonomice Maďarska, Polska, Německa, Československa; další materiály se budou publikovat v rubrice *Na návštěvě je u nás...*, která je tomuto okruhu vyhrazena.

Časopis EKO tak seznamuje své čtenáře se současnými ekonomickými názory, s novými poznatky o průmyslové výrobě, s obecnými i specifickými otázkami organizace a řízení, s aplikací ekonomicko-matematických metod při řešení národohospodářských úkolů a se zkušenostmi získanými v SSSR i v cizině.

Marta Palatová

## Vatikán na křižovatce dějin

Svět, ve kterém žijeme, zůstává přes určité zmírnění napětí třídně rozdělen. Rozpor mezi světem kapitalismu a světem socialismu se stále více projevuje jako střetávání ideologických základů dvou protichůdných společenských systémů. Jednotící ideologii světové socialistické soustavy je učení marxismu-leninismu, zatímco ideologie katolicismu vystupuje stále výrazněji jako nejvlastnější ideologický základ kapitalistického společenského zřízení. Ideologie katolicismu je zároveň nejvlivnější, nejužší a nejrozšířenější forma společenského vědomí. Přiznal to zcela jednoznačně i jeden z nejvlivnějších ekonomů a obhájců amerického imperialismu John K. Galbraith ve své knize *The New Industrial State*. „V minulosti jsme navrhovali řešení předkládaná kalvinismem a neudělali jsme žádný pokrok. S řešeními, která nabízí katolicismus, se nám povede lépe. Tato řešení budou možná méně uspokojovat duši kalvinisty, ale mohou posloužit k tomu, aby ji udržela dále na tomto světě.“ [4 : 337].

Tento problém ze svého hlediska pocítují sami američtí katolíci. Vydali v letech po druhé světové válce celou řadu knih, v nichž se zamýšlejí nad svým vztahem k americké společnosti a nad svým postavením v ní, ale i v celém poválečném světě. Katolická církev v USA se svými více než 50 milióny věřících představuje nejvýznamnější, nejlépe organizovanou a stále ještě jednotným učením vedenou křesťanskou církev nejen v USA, nýbrž v celém křesťanském světě. Nadto svým úzkým spojením s vládnoucími vrstvami USA představuje i významného mocenského činitele, jehož názory a stanoviska jsou prosazována ve Vatikáně, i když teologové evropských ka-

tolických zemí tato stanoviska buď odmítají, nebo přijímají s výhradami.

Americký katolicismus nepopíratelně stále výrazněji působí na hodnoty, cíle a záměry americké společnosti, i když se ve svých nejlepších myslitelích nedovede zbavit dojmu, že vliv katolické církve na americkou společnost a kulturu je poznamenán rozkolísaností a určitou nevyjasněností. Přitom sociologové katolické církve v USA si uvědomují, že jsou v podobné situaci jako politologové, kteří mají vysvětlit a zdůvodnit členství v Demokratické straně osobností tak odlišných, jako je senátor Eugene McCarthy a George Wallace. Proto si myslitelé a sociologové katolické církve stále naléhavěji kladou otázky, čím a jak působí katolická církev na strukturu a na hodnoty společnosti USA. Mnoho mohou napovědět takové rozporné jevy v katolické církvi v USA, jako je třeba stanovisko, které v otázce kontracepčních prostředků zaujal v říjnu 1967 Světový kongres katolických laiků a Pavel VI. v encyklice *Humani generis*. Je to společensky velmi významná otázka, protože se týká denního života miliónů katolíků v celém světě a protože na základě výzkumů katolických sociologů v té věci se učením katolické církve neřídí ani lidé, kteří se považují za katolíky a chtějí jimi zůstat.

Známy švýcarský teolog Hans Küng se pro tuto otázku a také pro otázku kněžského celibátu a papežské neomylnosti dostal do ostrého konfliktu s Vatikánem. Tyto otázky způsobily v katolické církvi hluboký rozkol a diferenciaci názorů. Jsou to jedny ze základních otázek církve, která se po staletí pyšnila tím, že v této oblasti suverénně vládne nad dušemi miliónů lidí. Hans Küng své názory uveřejnil v knihách *Církev a Neomylný* a vydal se na cestu kolem světa, aby je obhajoval. Právě v USA Vatikán nedovolil Küngovi šířit tyto myšlenky mezi věrnými Vatikánu. Küng o tom sám říká, a tím také dosvědčuje, že i masy katolíků ve všech částech světa jsou soustředěny především na otázky sociální spravedlnosti a míru. A to také donutilo Vatikán, aby na II. vatikánském koncilu a v dokumentech jím přijatých věnoval otázkám spravedlnosti a míru prvořadou pozornost. „Po uveřejnění knihy *Neomylný* jsem na cestě kolem světa zjistil, že průměrný katolík se o tyto otázky příliš nezajímá. Mnozí se zajímají o praktické důsledky křesťanské víry ve velmi konkrétních otázkách, jako jsou kontrola početí, sociální spravedlnost a mír. Otázka neomylnosti se jim zdá příliš teoretická. Pro systém katolické církve je to však otázka velice důležitá, protože je spojena s otázkou moci ve společnosti. Pro římskou kurii má nesmírný význam, musí-li své činy zdůvodňovat, nebo ne. Jestliže někdo může dělat prohlášení, která se nemohou mýlit proto, že má jako zvláštního pomocníka Ducha svatého, pak ovšem otázka rozumu má druhořadý význam. Sám nejsem proti autoritě — jsem jednoznačně pro autoritu uvnitř církve — ale tato autorita musí být založena na lidských vlastnostech“ [6 : 56].

Už tenhle citát svědčí dostatečně o tom, že

Vatikán se ocitl na rozcestí, jestliže takovéhle názory může zastávat vzdělaný teolog, který se považuje za oddaného katolíka. A co udivuje ještě více, Küng získal pro tyto názory statisíce stoupenců, zejména mezi mládeží.

Je proto pochopitelné, že nejvýznamnější a nejvlivnější oddíl katolické církve se zamýšlí nad těmito otázkami a že si v té souvislosti klade otázku, jak toto vše souvisí se společenskou funkcí teologie, tj. racionálního vyjádření tajemství víry. Katolíci sociologové USA hledají v té věci pomoc u Comta a Maxe Webera. „Katolicismus neměl jiné volby, chtěl-li zachovat jednotu své sociální funkce, než potlačit nesmířitelné výbuchy náboženského ducha v myslích jednotlivců stavebním absolutní víry jako první povinnosti křesťana. Neviděl jiné bezpečné základny pro mravní závazky jiného druhu a jiných oblastí života“ [1 : 33].

Myslitelé a sociologové Vatikánu se stále více zamýšlejí nad skutečností, že náboženství a jeho institucionalizované formy vždy byly v nějakém poměru ke společnosti a ke kultuře státu, v němž žijí. Odpovědi na tyto otázky vedly také v USA, ale i jinde, k hluboké diferenciaci mezi věřícími, mezi kněžími, dokonce i mezi knížaty církve. Byly to zejména otázky a problémy, jako jsou náboženská výchova nového pokolení, reformy liturgie, kontracepční prostředky, celibát kněží, problém rasový a problém míru. Většina katolíků se cítila dobře a bezpečně ve staré struktuře katolické církve s jejími jistotami absolutní víry. Pro tyto lidi nebylo zásadního spojení a odpovědnosti mezi občanskými právy a spásou jejich duše. Viděli to jen jako vnější „politické“ problémy, které vždycky byla a vždycky budou. Našlo se však hodně lidí v katolické církvi, kteří už tak myslet nemohli.

Tak začal už před II. vatikánským koncillem, ale zejména po něm uvnitř katolické církve boj za reformy. Tak se reforma církve stala pro Vatikán, jeho myslitele a hodnostáře hlavním sociologickým problémem. Vatikán používá stále více těch sociologů, filosofů a teologů, kteří přišli k závěru, že ani moderní teologie, ani moderní sociální vědy nedosáhly takové úrovně, aby jejich závěry a teorie mohly být použity jako spolehlivé vysvětlení soudobých náboženských jevů. Vatikán hledá v této fázi dějin řešení těchto otevřených problémů posilu v tezi, že jeho sociální struktura farností a diecézí souhlasí s klasickým a byrokratickým modelem Maxe Webera. Zdůrazňuje, že má dobře určenou hierarchii autorit, systém pravidel zakotvujících práva a povinnosti členů, systém postupu při zařizování úkolů, rozdělení práce založené na specializaci funkcí a vzájemné působení různých pracovních a funkčních skupin zajištěné hierarchickou strukturou [1 : 40—41].

V podstatě jde o nové pojetí křesťanství a jeho rozpracování do systému nových hodnot, norem, obřadů, v němž by základ měly tvořit, podle Vatikánu, jeho hodnoty prověřené praxí staletí a tisíciletí.

Přesto však se stále naléhavěji pod tlakem



tyto zkušenosti Vatikánu znamenají pro imperialisty v jejich boji se socialismem neobyčejně významného a cenného spojení. Západní ideologové jsou přesvědčeni, že jen za pomoci Vatikánu je určitá naděje na vážné oslabení marxismu-leninismu jako ideologie dělnické třídy a jejího vědeckého světového názoru.

Vatikán si ovšem neuvědomil nebezpečnost marxistické ideologie ihned. Trvalo mu to dokonce velmi dlouho. Nadto Vatikán netvoří dnes monolitní celek. I tak stará organizace, jako je katolická církev, prochází, jak ukázal II. vatikánský koncil a události, které mu předcházely a které se dnes projevují, hlubokou krizí. To však nemění nic na tom, že si Vatikán zachoval ještě u pozoruhodné části lidstva velký morální úvěr, který mu umožňuje vykonávat citelný vliv na veřejné mínění a ovlivňovat vědomí a svědomí věřících i v socialistických zemích. Pro rozpory, které se ve Vatikánu projevují, je třeba k celé této problematice přistupovat diferencovaně a zaměřovat se na možné spojení z řad katolických dělníků a demokraticky smýšlející části duchovenstva. Myšlenka získat masu věřících pro protimperialistický boj byla opětovně vyjádřena v četných dokumentech mezinárodního dělnického a komunistického hnutí.

Tak *Mirový manifest* přijatý na poradě představitelů komunistických a dělnických stran v Moskvě v roce 1957 přijal výzvu „Ke všem lidem bez rozdílu politického a náboženského přesvědčení!“ V prohlášení moskevské porady v roce 1960 se konstatovalo, že „jakékoliv rozdíly v politických, náboženských a jiných otázkách nesmějí rušit semknutost všech sil dělnické třídy proti válečnému nebezpečí“. V prohlášení přijatém v Karlových Varech v roce 1967 *Za mír a bezpečnost v Evropě* se obrátily komunistické strany zvláště na věřící všech vyznání, kteří nalézají v náboženském přesvědčení motivy pro své úsilí o mír a sociální spravedlnost.

Mezinárodní porada komunistických a dělnických stran v roce 1969 v Moskvě dospěla k závěru, že na základě vážného zostření sociálních rozporů v mnoha kapitalistických zemích jsou dány možnosti pro svazek dělnického revolučního hnutí s širokými masami věřících v boji proti imperialismu a moci monopolů. V závěrech porady se říká, že komunisté jsou přesvědčeni, že právě tímto způsobem, cestou rozsáhlých styků a akční jednoty, se masu věřících stanou aktivní silou v protimperialistickém boji a při hlubokých společenských přeměnách, ke kterým dochází v různých stupni na celém světě. Porada dospěla k přesvědčení, že ke změnám v třídním uvědomění katolických mas, k dílčí změně postoju části duchovenstva, například v jejich přístupu k mnoha problémům současnosti, výrazně přispěla nová historická situace, nový poměr sil ve světě.

Vedoucí postavení v dnešním buržoazním světě má v oblasti ideologie katolická církev. Pro další vývoj jsou rozhodující právě známky krize v životě katolické církve. Projevují se konkrétně v její neschopnosti zabránit ší-

ření myšlenek vědeckého komunismu ve světě. Kommunismus se uplatňuje v současném světě nejen jako ideologie; v mnoha zemích došlo k socialistické přeměně společnosti, v SSSR se úspěšně buduje materiálně technická základna komunismu.

Hlavní příčina kritického stavu katolické církve je v tom, že církev je objektivně nástrojem odumírající třídy, součástí společenského zřízení, které se otfárá ve svých základech. Při dosavadním střídání společensko-historických řádů se katolická církev dovedla udržet proto, že se uměla přizpůsobit nové třídě. Tak např. na I. vatikánském koncilu se církev rozešla s feudálním řádem, kterému sloužila po staletí.

Západní ideologové vykládají vědecké posuzování nových jevů v životě církví a snahu komunistů rozvinout spolupráci s katolíky na třídním základě jako rezignaci v otázce marxisticko-leninského učení o náboženství. Skutečností zůstává, že část duchovenstva v mnoha případech zaujímá stanoviska, která jsou objektivně v zájmu pokrokových sil, rozkládají bašty kapitalistické reakce a podporují pokrokové síly lidstva.

Nejchytřejší hlavy katolické hierarchie pochopily, že budou-li otevřené zastávat protimperialistická stanoviska, bude je to izolovat od mas věřících. Nejvyšší hodnostáři katolické církve usilují o upevnění svých pozic zejména v dělnické třídě, majíce na paměti výrok Pia XI., že největší hanba 19. století je to, že církev ztratila dělnickou třídu. V té souvislosti je příznačné úsilí Pavla VI. a jeho výzvy k příměří a třídní spolupráci. Úspěchy národně osvobozenického hnutí přiměly církevní hodnostáře, kteří se spojili s neokolonialismem a s místní národní buržoazií, aby vytvářeli národní kádry duchovenstva, které by měly pomoci udržet pozice křesťanských církví v Africe a Asii po vyhnání koloniálních vládců.

Co dává prostým věřícím, dělníkům, rolníkům a příslušníkům středních vrstev, podnět, aby bojovali za mír, za společenský pokrok, za přeměnu hospodářské společnosti po boku komunistů-ateistů? Společné zkušenosti z táborů smrti, z partyzánských válek, ze stávek, z mírového hnutí. Spolupráce komunistů s katolíky se zvolna stává jedním z nejaktuálnějších jevů dělnického hnutí ve světě. Úkol současnosti je přenášet zkušenosti zdola na úroveň národní a hledat cesty ke sbližení mezi katolickými společenskými a odborovými organizacemi a odpovídajícími organizacemi komunistických a dělnických stran. Mezi katolickou inteligencí roste zájem o otázky vědeckého komunismu. Katolická hierarchie a ideologická diverze se snaží zabránit sjednocení sil, které jedině mohou dovést k vítězství boj za mír a sociální pokrok. [2; 5]

Vatikán dělá svou protikomunistickou politiku proto, že stále patří k největším vlastníkům půdy na světě. Vlastní zároveň akcie největších a nejvlivnějších monopolů USA. To ho staví do jedné fronty s nejreakčnějšími silami současnosti.

Prohlubující se spolupráci vládnoucích kru-

hů USA s Vatikánem potvrdil znova prezident Nixon. „Máme zájem na nejužší konzultaci a rozhovorech s Vatikánem. Poznal jsem např., že můj rozhovor s papežem Pavlem mi neobyčejně pomohl. Sel velice do šířky a já jsem dostal informaci a také radu, kterou považuji ze velmi významnou... Je důležité, aby USA měly s Vatikánem úzké konzultace ve věcech zahraniční politiky, na nichž má Vatikán velký zájem a velmi velký vliv.“ [13 : 71]

Na tyto skutečnosti nelze zapomenat v žádné fázi jednání s Vatikánem, neboť jeho spojenectví se západní monopolistickou velkoburžoazií ovlivňuje a do veliké míry určuje jeho dlouholetou strategii a taktiku.

Zejména v padesátých letech Vatikán pod vedením Pia XII. znova a neúnavně dokazoval svou spolehlivost, ale také velkou použitelnost v boji proti komunismu, proti Sovětskému svazu. Tehdy to byl mimo jiné dekret o exkomunikaci komunistů z července 1949. Významnou pomocí imperialismu ze strany Vatikánu také bylo, že Pius XII. dal celou myšlenku tzv. *Milostivého léta 1950* do služeb protisovětské politiky.

Vatikán si takhle v podstatě počínal až do nastoupení Jana XXIII. a do svolání II. vatikánského koncilu.

Vláda Jana XXIII. a II. vatikánský koncil představují poměrně hluboké změny. V tom smyslu jsou počátkem nového období v životě celé té složité společenské organizace, jakou je katolická církev. Jde zejména o orientaci na řešení sociálních problémů tohoto světa, o určité náznaky demokratizace ve správě církve zřízení stále synody biskupů, kteří spolu s papežem mají v církvi rozhodovat, a o dost hluboké reformy v organizaci a pravomoci římské kurie a papežského dvora.

Jedním z nejvýznamnějších jevů na II. vatikánském koncilu bylo, že nejreakčnějším silám římské kurie se nepodařilo prosadit odsouzení komunismu koncilem. Tak se projevila změna v poměru sil ve světě v této oblasti společenského života. V důsledku toho došlo k hlubokému procesu diferenciace v katolické církvi. Probíhá nejen mezi prostým duchovenstvem, ale i mezi biskupy, ba dokonce mezi kněžími církve a uvnitř řádu jezuitů. Na to nelze zapomínat, chceme-li správně poznávat a posuzovat situaci ve Vatikáně.

Ani na chvíli však nesmíme zapomenout na to, že nejde o změny v cílech, nýbrž jenom o taktické úpravy v metodách. Řekl to docela jednoznačně papež Pavel VI. i vatikánský rozhlas brzo po skončení II. vatikánského koncilu.

Papež Pavel VI. prohlásil před 15 000 katolických dělníků z různých národů, kteří se 21. května 1966 shromáždili ve Svatopetrském chrámu, aby oslavili 75. výročí encykliky *Rerum Novarum*, jak o tom informovala 22. května 1966 agentura Reuter:

„Církev se nepřipojila a nemůže se připojit k sociálním, ideologickým a politickým hnutím, která čerpají svůj počátek a sílu z marxismu. Marxistický materialismus vystavuje lidi nejškodlivějšímu pokušení. Ateismus, kte-

rý marxismus hlásá a podporuje, neprospívá vědeckému chápání vesmíru a civilizace. Je to naopak zaslepenost, která bude nakonec mít pro společnost nejvážnější následky. Třídní boj poškozujee sociální mír, zabraňuje jeho nastolení a nevyhnutelně vede k násilí a útlaku.“

Polooficiální mluvčí Vatikánu *Osservatore Romano* to opakoval zcela jednoznačně o dva roky později: „Nic se nezměnilo ve vztahu náboženství ke komunismu. Bylo by chybou si myslet, že všechny dokumenty koncilu a sociální encykliky něco změnily. Dokumenty koncilu a sociální encykliky tvoří dokonalou alternativu komunismu, i když v nich není jmenován.“ [10]

Casopis *Otázky míru a socialismu* z prosince 1969 upozorňuje na to, že z ideologického hlediska je stále náročnější a aktuálnější problém sociálního učení katolické církve. Církev si totiž začíná uvědomovat ve svých nejlepších představitelích, že se svým sociálním učení dostala do ostrého rozporu s vývojem lidských dějin. Uvědomuje si, že na všechny *naléhavé otázky musí hledat a zformulovat svou odpověď a postavit ji proti stanovisku marxismu-leninismu jako svou křesťanskou alternativu.*

To je hlavním smyslem toho, co Jan XXIII. nazval *aggiornamento*, což není nic jiného, než úsilí o obnovení, zmmodernizování církve. Žádné Vatikánem navrhované opatření nejde totiž za nedotknutelnost sociálně ekonomických základů kapitalismu. Plně platí, že logickým dovršením sociálního učení katolické církve je tradiční hlásání sociálního míru a smíru ve společnosti, míru mezi třídami, mezi vlastníky výrobních prostředků a proletáři. Církev vidí stále klíč k řešení všech sociálních problémů ve sdružení pracovní síly a kapitálu, tak jak to hlásají všechny tzv. sociální encykliky počínaje *Rerum Novarum* Lva XIII. z roku 1891, přes *Quadragesimo Anno* Pia XI. z roku 1931, *Mater et Magistra* Jana XXIII. z roku 1961 až k *Populorum Progressio* Pavla VI. z roku 1967 a k *Octogesima adveniens* z roku 1971. To všechno znova potvrzuje hlubokou a stále aktuální pravdivost slov V. I. Lenina o tom, že cílem klerikalismu je „obrána křesťanského“ (ve skutečnosti však kapitalistického) zřízení a boj proti „rozkladným“ (to jest socialistickým) snahám“ [9 : 223].

Jak si vysvětlit zájem Vatikánu na uzavření dohod se socialistickými státy? Světovým tiskem prošla zpráva, že koncem února 1971 odejel poprvé od Velké říjnové socialistické revoluce do Moskvy arcibiskup A. Casaroli, pověřenec Vatikánu pro jednání se socialistickými státy. Sovětský svaz navštívil v té době znova kardinál Willebrands, sekretář vatikánského sekretariátu pro jednotu křesťanství, a dokonce i generál jezuitů Arrupe.

Vysvětlení je jednoduché. Přes jednoznačná prohlášení Pavla VI. z 21. května 1966, vatikánského rozhlasu z 11. 5. 1968, přes jednoznačná protisocialistická a protikomunistická stanoviska sociálních encyklik a základních dokumentů II. vatikánského koncilu přišli



představitelé Vatikánu k závěru, že SSSR a celou soustavu socialistického společenství nelze zničit a že je třeba se připravit na dobu, kdy katolická církev bude muset žít v podmínkách světové socialistické soustavy. Pochopili, že leninská politika mírového soužití států s různým společenským zřízením si získala podporu miliónů ve všech světadílech a že tedy bude třeba hledat mírové řešení nejzákladnějších problémů současnosti.

Nelze ovšem očekávat, že se Vatikán vzdá svých pozic. Bude nabízet a historicky zdůvodňovat zejména tzv. křesťanským zjevením a praxí prvotního křesťanství své pojetí obecné solidarity mezi lidmi. Bude zdůvodňovat, proč katolická církev po dlouhá staletí své téměř absolutní vlády ve středověku prosazovala všemi prostředky učení o svatě říši. Bude to zdůvodňovat zejména napětím mezi politickou realitou a lidským vědomím práva, jak je formulovaly filosofické a teologické školy středověku. Přes skutečnost, že Vatikán patří k největším kapitalistům všech dob, bude zdůrazňovat, že katolická církev jako „čistě duchovní moc“ usiluje o mír na základě svého učení o obecném lidství, o spolupráci mezi státy na úrovni mezinárodní sociální spravedlnosti a s cílem všeobecného obecného blaha. Bude hovořit o katolickém internacionalismu ve smyslu křesťanského univerzalizmu. Jeho mluvčí to budou vydávat za projev vůle lidí a lidstva po jednotě navzdory všem ideologickým rozporům a přehradám. Nade vše budou zdůrazňovat a dokazovat, že politický, ekonomický a kulturní rozvoj jsou nezbytné, ale že základní zásady tohoto univerzalizmu má své poslední kořeny v přirozenosti člověka, v řádu stvoření a spasení. Církev se bude prohlašovat za společnost dokonalou, objímající všechny lidi všech dob.

V souvislosti s tím bude zdůrazňovat své svrchované právo na výchovu dětí, mládeže, všech lidí v duchu odkazu papeže Lva XIII. „Pán Bůh rozdělil veškeré lidstvo mezi dvě moci, a to církevní a státní: jedna řídí věci boží, druhá zase lidské... Co tedy je v lidských věcech posvátného, co se týká spásy a úcty k Bohu, ať již svou přirozeností či pro vztah k cíli, to všechno podléhá moci a rozhodnutí církve. Všechno ostatní pak občanské a státní povahy správně podléhá státní moci, neboť Ježíš Kristus poručil dáti císaři, což císařovo. Bohu, což Božího jest“ [3 : 24—25]. Ve smyslu odkazu Lva XIII. bude důsledně požadovat, aby „všechna školní výchova a výuka, totiž učitelé, duch vyučování, knihy všech oborů, zkrátka vše bylo proniknuto křesťanským duchem a aby bylo vedeno mateřskou bdělostí Církve... Aby dítě nebylo vyučováno náboženství jen v některých hodinách, nýbrž aby všechno vyučování bylo proniknuto duchem zbožnosti.“ [3 : 40]

Dá se proto očekávat, že vývoj sociálního učení katolické církve, která chce být alternativou komunistického řešení sociálních a jiných problémů, si bude stále více osvojovat názvosloví moderních forem buržoazního a maloburžoazního pojetí socialismu a reformis-

mu a bude se s nimi dále sblížovat. Podobný úkol má i úsilí o sjednocení křesťanských církví a nekřesťanských náboženství pod vedením Vatikánu. Jeho nevysloveným cílem je a zůstane snaha překonat upadající vliv církve a rostoucí proces zesvětšťování i v buržoazní společnosti. Zároveň pokus o sjednocení církve má duchovně posílit a upevnit konzervativní síly, které se stavějí proti pokroku, jak jej ve vědomí miliónů lidí na celém světě stále více představují všestranné úspěchy Sovětského svazu a celé světové socialistické soustavy.

Úsilí získat široké masy věřících do boje proti imperialismu a moci monopolů však v žádném případě neznamená teoretickou integraci mezi náboženstvím a marxismem-leninismem. Jde naopak o novou formu ideologického boje v podmínkách vědeckotechnické revoluce a rostoucí převahy světové socialistické soustavy. Jde o boj o vědomí pracujících mas a o jejich získání pro aktivní účast v boji za pochopení a uskutečňování ideálů socialismu a komunismu. Ve sféře ideologie není a nemůže být žádné mírové soužití.

Jednání, která jednotlivé socialistické země vedou a povedou s Vatikánem, mají spojitost s řadou aktuálních teoretických a praktických problémů, které vyžadují hluboký rozbor a tvůrčí přístup a řešení z pozic marxismu-leninismu. Kdo chce poznat příčiny agresivity imperialismu, musí přistupovat k problémům konkrétně historicky a odhalit ty třídy a síly, které uplatňují své vlastní zájmy ve snaze oddělit řešení nazrálých společenských problémů jednáním. Ukazuje se, že imperialismus zůstává zdrojem neustálé hrozby míru a sociálního pokroku. Aby se udržel, musí vytvářet celý systém ideologických mýtů, teorií a doktrín, které mají zamlžovat jednak jeho skutečnou podstatu, jednak skutečný smysl jeho záměrů. Jeho nejvýznamnějším spojencem v této fázi vývoje lidské společnosti je ideologie katolické církve.

Tato svérázná ideologie je neobyčejně významnou součástí současné buržoazní ideologie, jejíž hlavní funkcí je a zůstává, jak ukázal Lenin ve *Filosofických sešitech*, být zastřenou „vědeckou“ apologetikou sociální nerovnosti. V tom smyslu hovořil Lenin o tom, že idealismus je kněžourství, zakotvující třídní zájem vládnoucích tříd. „A kněžourství (filosofický idealismus) ovšem má gnoseologické kořeny, nevisí ve vzduchu; je nesporně hluchým květem, ale hluchým květem, rostoucím na živém stromě živého, plodného, pravdivého, mohutného, všemocného, absolutního lidského poznání.“ [7 : 322—323]

Tento hluchý květ ideologie katolické církve na stromě lidského poznání uspokojuje, ale i klame stále ještě velké množství lidí. Proto všechny společenské vědy rozvíjející se na základě marxisticko-leninské teorie musí dnes více než kdy jindy v minulosti bojovat proti tomuto stále vlivnému hluchému květu, a tak přispívat k vítězství komunistické ideologie, která vede lidstvo po bezpečné cestě

objektivního, absolutního lidského poznání, po cestě postupného poznání pravdy lidského života a zákonů lidských dějin.

Zasedání ÚV KSČ v říjnu 1972, zabývající se ideologickými otázkami, znova podtrhlo správnost závěrů XIV. sjezdu KSČ zdůrazňujících výchovu nového, socialistického člověka i výchovu k vědeckému ateismu, k uvědomělému odmítnutí náboženských názorů a vlivů náboženské ideologie.

Zpráva předsednictva ÚV KSČ zdůvodnila, proč socialistický člověk, aktivní, uvědomělý tvůrce nové společnosti, musí být osvobozen od předsudků a přežitků minulosti, k nimž patří náboženství. Zpráva upozornila zároveň na to, že osvobození člověka od náboženských předsudků nelze vyřešit za života jedné generace. Jde o dlouhodobý proces výchovy v duchu vědeckého názoru, jde o to, probudit v lidech vědomí vlastní síly. Příští léta budou léty bojů vědy a společenského pokroku s náboženstvím o vědomí a mozky mlade generace. Vědecké poznatky budou mladé generaci stále více pomáhat lépe chápat dění v přírodě i v lidské společnosti a překonávat omyly, předsudky a pověry. Náboženství nabízí zdánlivě absolutní odpovědi na otázky lidí, ale ve skutečnosti rozněcuje iluze, nabízí nepravdivou orientaci v životě a vystupuje jako ideologie starého světa, jako vážná překážka společenského pokroku. V důsledku nastupující vědeckotechnické revoluce se objevují pokusy sloučit vědu s náboženstvím. Jakýkoli takový pokus, stejně jako snaha vyjádřit náboženskou formou skutečné rozpory současného společenského vývoje a najít způsob jejich řešení, je klamání mas. Opravdovou a hlubokou krizi náboženství způsobuje střetnutí socialismu a kapitalismu v podmínkách vědeckotechnické revoluce. Náboženské pojetí světa nedovoluje pochopit skutečné příčiny sociálních střetnutí a hlubokých společenských přeměn v současném světě, brání v pochopení cest a zákonů společenského vývoje.

## Literatura

- [1] *Contemporary Catholicism in the United States*. University of Notre Dame Press 1969.
- [2] *Dokumenty moskevské porady komunistických a dělnických stran*. Praha, Svoboda 1969.
- [3] *Encyklika O křesťanské výchově mládeže*. Olomouc, Matice Cyrilometodějská 1947.
- [4] Galbraith, J. K.: *The New Industrial State*. Boston, Houghton Mifflin Company 1967.
- [5] Kovalskij, N. A.: *Katolíci a komunisté společně*. Moskva 1972.
- [6] Küng, H.: *I refuse a totalitarian papacy*. Newsweek 27. 8. 1973.
- [7] Lenin, V. I.: *Filosofické sešity*. Praha 1953.
- [8] Lenin, V. I.: *Spisy*, sv. 28. Praha 1959.
- [9] Lenin, V. I.: *Spisy*, sv. 36. Praha 1956.
- [10] Osservatore Romano z 11. 5. 1968.

- [11] Riemer, N.: *The Democratic experiment. American political theory*. New Delhi, East-West Press Student Edition 1973.
- [12] *The religious reawakening in America*. Book by U. S. News and World Report 1972.
- [13] U. S. News and World Report ze 17. 3. 1969.

Václav Vyšohlád

## Systematický sociální výzkum manželského konfliktu na základě materiálů manželských poraden v rámci ČSR

Myšlenka využití materiálů manželských poraden k širšímu odbornému zkoumání byla impulsem pro přípravu projektu *systematického sociálního výzkumu na základě materiálů manželských poraden v rámci ČSR*.<sup>1</sup> K tomuto účelu byly pro poradny zpracovány univerzální jednotné záznamové archy, použitelné jak pro každodenní práci poraden, tak jako podklad pro širší využití.

Sociální výzkum manželského konfliktu vychází z určitých teoretických předpokladů týkajících se naší současné manželské rodiny. V prvé řadě si uvědomujeme, že svými funkcemi je rodina spjata s širší společností, s jejím institucionálním systémem, s ostatními sociálními funkcemi. Rovněž základní vztahy v rodině (manželské, příbuzenské, rodičovské) a výkon rodinných rolí nejsou určeny pouze vzájemnými emocionálními, osobními vztahy, nýbrž i širším sociálním prostředím. Tyto vztahy určuje tradice, právní normy a další formy vnější kontroly, jejímž cílem je udržení integrity rodiny. Faktory působící z vnějšku se doplňují působením zevnitř rodiny, které vychází z osobních potřeb, snah, citů, a celkovou osobnostní charakteristikou členů rodiny. Vnitřní soudržnost rodiny a manželství je tedy udržována jak vnějšími, tak i vnitřními silami.

Vzhledem ke spojitosti rodiny se širší společností lze říci, že rodinný život, jeho struktura a změny závisí značně na změnách ve vývoji globální společnosti. Rysy rodiny a její společenská funkce jsou historicky relativně stálejší než rodinné instituce jako společensky akceptované normy regulující strukturu a tvorbu rodiny, vzájemné vztahy uvnitř rodiny. Současná rodina hledá normy realizace, prochází etapou transformace, která ji mění jak vnitřně, tak ve vztazích ke společnosti. Tuto transformaci nelze ztotožňovat s jejím rozkladem, protože krize rodiny je obvykle vyvozována ze statistických dat o rozvodovosti, avšak existují informace o rostoucí přitažlivosti rodiny, která se tak stává stále více sociální, univerzální skupinou.

Prostřednictvím rodiny se v zásadě formuje vztah nejen dětí, ale i dospělých členů rodiny ke společnosti i schopnost být členem jiných skupin. Rodina jako prvotní skupina je pro jednotlivce danost, do ní se rodí, a není tedy záležitostí volby. To platí pro orientační rodinu, ve které si člověk osvojuje základní kulturní vzorce. V dospělosti si však jedinec, který se odpoutal od orientační